

ДИГИТАЛНЕ ЗБИРКЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ

digitalna.nb.rs

Апстракт: Текст даје сажете информације о развоју, садржају и формату Дигиталне библиотеке Народне библиотеке Србије од 2004. године до данас. Народна библиотека Србије започела је дигитализацију своје грађе 2004. године, са циљем заштите и презентације највреднијих библиотечких збирки. Партнер је Европеане од њеног оснивања 2008. године. Савремена Дигитална НБС налази се на адреси *digitalna.nb.rs* и садржи, поред великог броја дигиталних збирки, и блог страницу (*blogdigitalna.nb.rs*), дигитални галеријски простор у коме су изложени тематски одабири сликовног садржаја и страницу са виртуелним изложбама насталим на основу материјала из фондова Библиотеке. Дигиталне збирке савремене Дигиталне НБС подељене су на формалне и тематске збирке, а које су добрим делом опремљене едиторијалима чији су аутори стручњаци НБС, а који су направљени с намером да кориснике упознају са историјским и теоријским контекстом у којем треба посматрати и проучавати дигитализовану грађу. У раду се у напоменама упућује на литературу која пружа шири увид у одређене сегменте развоја дигиталних збирки у НБС.

Кључне речи: Народна библиотека Србије, дигиталне збирке, дигитализација културног наслеђа, Европеана портал.

Народна библиотека Србије започела је планску дигитализацију грађе 2004. године са циљем заштите и презентације највреднијих библиотечких збирки и дуги низ година је била, у овој области, водећа установа културе у Србији. Те године формирано је и Одељење за развој дигиталне библиотеке и микрофилмовање које успешно ради и данас. До 2010. године креирано је више од милион дигиталних слика, организованих у преко сто збирки разноврсне библиотечке грађе, са могућношћу основне претраге. Дигитализована су дела која припадају јавном добру и националној култури и нису била предмет ауторских права, попут *Мирослављевој јеванђеља*, књига Вука Стефановића Караџића, Доситеја Обрадовића, Милутина Миланковића, дневног листа *Политика* од 1904. до 1941. године, затим авангардни часопис *Зениц*, легат Милоша Црњанског, портрети Анастаса Јовановића... Већ 2005. године Народна библиотека Србије постала је пуноправни партнер Европске библиотеке (The European Library), тада најважнијег и најамбициознијег портала дигиталних збирки на европском нивоу, а ускоро и Светске дигиталне библиотеке са седиштем у Конгресној библиотеци у Вашингтону. Партнер је Европеане² од њеног оснивања 2008. године.

¹ vesna.jovanovic@nb.rs

Аутор је виши дипломирани библиотекар у Одељењу за матичне послове, образовање, истраживање и развој библиотечно-информационог система Народне библиотеке Србије. Бави се библиотекарством.
– Напомена ур.

² <https://www.europeana.eu/> Европеана је и данас највећи пројекат и инвестиција Европске уније у области дигитализације и презентације културног наслеђа и подршка установама културе у том послу.

Руководство и стручни кадар Библиотеке помно су пратили значај и перспективу дигиталних библиотека, развој практичних смерница за рад и анализирали далекосежни утицај који ће дигиталне библиотеке имати на рад традиционалних библиотека³, начин чувања и коришћења грађе, а сада већ можемо говорити и о суштинским променама у самом процесу учења, проналажењу и усвајању информација и другим особеностима развијене дигиталне ере. Треба поменути и чињеницу да су библиотекари добили неизмерне могућности за развој и трансформацију у информационом добу управо захваљујући традиционалним библиотечким знањима и професионалним методама као што су претраживање, проналажење, управљање и анализа информација и то на најразличитијим медијима и форматима.⁴

Условно речено, прва односно почетна фаза у креирању дигиталних збирки Народне библиотеке Србије завршена је 2011. године. Уз праћење даљег развоја европске и светске праксе у дигитализацији културног наслеђа, у Библиотеци је у наредним годинама установљена нова пракса дигитализације. Поред проширења дигиталних збирки и рада на софтверској платформи Дигиталне Народне библиотеке Србије у сарадњи са Математичким институтом САНУ, унапређен је систем метаподатака, правни оквир за дигитализацију грађе, као и начин презентације грађе и комуникације са корисницима и најширом јавношћу. Током вишегодишње сарадње са Европеаном НБС је усвојила нека правила и стандарде које је Европеана прописала (ЕДМ, минимална величина скенираних објеката, рашчитани ПДФ и лиценце за коришћење дигиталних докумената) и приближила свој рад европској пракси.⁵ Данас је НБС не само активни партнер Европеане, већ и национални агрегатор дигиталних садржаја за Европеану (*aggregator.nb.rs*)⁶, партнер Европског конзорцијума за дигиталну хуманистику истраживачке инфраструктуре DARIAH, као и учесник бројних међународних и домаћих пројеката са циљем дигиталне презентације културног, историјског и научног наслеђа. Резултат је савремена Дигитална НБС која се налази на адреси *digitalna.nb.rs* и садржи, поред дигиталних збирки, и блог страницу (*blogdigitalna.nb.rs*), дигитални галеријски простор у коме су изложени тематски одабири сликовног садржаја и страницу са виртуелним изложбама насталим на основу материјала из фондова Библиотеке.

Дигиталне збирке савремене Дигиталне НБС подељене су на тематске и формалне збирке које поред назива збирке садрже и број дигиталних објеката. Одређени део текстуалног дигиталног садржаја може се прегледати и претражити и у ПДФ формату, са тенденцијом креирања потпуно претраживе дигиталне библиотеке. Пет главних формалних збирки су

³ Овај период илустрован је у стручним текстовима Весне Ињац Малбаше који су објављени под насловом „Е-библиотека” у издању издавачке куће Клио 2016. године у Београду. Књигу су приредиле др Добрила Бегенишић и Гордана Љубановић.

⁴ За шире разматрање ове теме видети поглавље „Постмодерна и постмодернизам (21. столеће) – криза професијског идентитета” у књизи *Књижничарске компетенције* Дијане Махале (Dijana Machala), коју су објавиле Хрватска свеучилишна наклада и Национална и свеучилишна књижница у Загребу 2015. године.

⁵ Видети рад Татјане Домазет, Наташе Петровић и Тамаре Бутиган Вучај „Европеанин модел података: кључ за сарадњу са Европеаном”, објављен у часопису за дигиталну хуманистику *Инфотека* 2022. године (<http://infoteka.bg.ac.rs>).

⁶ Европеана агрегатор, који функционише у оквиру Народне библиотеке Србије, једини је европски агрегатор ван Европске уније и акредитован је од марта 2019. Народна библиотека Србије добила је подршку за оснивање Европеана агрегатора од Делегације ЕУ у Републици Србији и Министарства културе Републике Србије. Технички партнер Народне библиотеке Србије је словеначка ИТ компанија Семантика, која је вишегодишњи сарадник Европеане на техничким решењима. Више информација о сарадњи НБС и Европеане у раду Тамаре Бутиган Вучај, на следећој адреси: <https://hrcak.srce.hr/231090>.

Рукописи и књиге, Периодика, Слике, Карте и Аудио траја. Тематске збирке (*Велики рат, Процваћ писмености, Дубровник, Индустијско наслеђе, Јеврејска периодика, Миграције кроз науку и уметност, НБС се сећа, Поглед на Дунав и Соколски покрет*) посебно су занимљиве, јер поред основног описа изабране грађе често садрже и наративни део са текстовима који дају шири увид у презентовану грађу.

Тематска збирка *Процваћ писмености* настала је у оквиру истоименог међународног пројекта који путем дигиталних збирки представља развој писмености на старом континенту од IV до XX века и садржи једанаест посебних целина: *Периодика из Првој светској рата, Маџин Нова Европа, Рукописна периодика, Рукописи Божидара Кнежевића, Интернационална ревија за уметност и културу Зенит, Југословенска авангарда, Рукописна књижевност IX и XX века, Сабрана дела Вука Стефановића Караџића, Лирика српске модерне, Инкунабуле и палеописи и Дневничке белешке учесника Првој светској рата*. Збирка представља путем грађе из различитих историјских периода ширење писмености на овим просторима, али и специфичне делове и уметничке домете у развоју српског језика. Садржај збирке опремљен је посебним едиторијалима чија намена је да кориснике упознају са историјским и теоријским контекстом у којем треба посматрати и проучавати дигитализовану грађу.⁷

Блокови Дигиталне НБС доносе приче илустроване грађом из дигиталних збирки о писцу Милошу Црњанском, списатељици и путници Јелени Димитријевић (1862–1945), Божидару Кнежевићу, најзначајнијем српском филозофу на прелазу из IX у XX век, листу омладинских радних бригада које су учествовале у градњи Новог Београда, историји промене пејзажа и рада у Борском руднику...

Галерија Дигиталне НБС представља, између осталог, ликовно-графичке украсе српкословенских ћирилских књига од 1494. до 1638. године, док *Изложбени гео* путем виртуелне изложбе *Вавилонска језичка пометња* представља југословенске авангардне часописе из прве половине прошлог века.

Неколико наведених примера садржаја и начина представљања дигиталних збирки Народне библиотеке Србије имају за циљ да илуструју разноликост вредног историјског и културног садржаја који се налази у фондовима Библиотеке. Велика привилегија савремене технологије је могућност да вредна грађа буде и заштићена и лако доступна великом броју корисника, док ће значај и перспектива оваквог сегмента библиотечког рада бити јаснији у времену које долази. Међутим, људска радозналост и интелектуална потреба корисника дигиталних садржаја библиотека исте су као и код корисника који стотинама година долазе у читаонице библиотека. Ту искру живог, радозналог људског ума најважније је чувати и подстицати. Она је дух и повезница традиционалних и дигиталних библиотека.

⁷ Видети, на пример, едиторијал Ане Стевановић *Дунавске тврђаве у Србији*: <https://www.europeana.eu/en/blog/the-danube-fortresses-in-serbia> или едиторијал Саше Илића *Борски рудник: рад и пејзажи током 20. века*: <https://www.europeana.eu/en/blog/the-bor-mine-in-serbia-labour-and-landscape-throughout-the-20th-century>.

ЛИТЕРАТУРА

1. Butigan Vučaj, T. (2019). Europeana for us: transforming the Western Balkan with culture. *Bosniaca*, god. 24, br. 24, 55–59.
2. Домазет, Т., Петровић, Н., Бутиган Вучај, Т. (2022). Европеанин модел података: кључ за сарадњу са Европеаном. *Инфотека: часопис за дигиталну хуманистику* <https://infoteka.bg.ac.rs/ojs/index.php/Infoteka/article/view/237>.
3. Ињац, В., Јовановић В. (2007). *Водич кроз дигиталне збирке Народне библиотеке Србије*. Београд: Народна библиотека Србије.
4. Ињац Мalbaša, V. (2016). *E-biblioteka*. Beograd: Clio.
5. Јовановић Трифуновић, В. (2021). *Народна библиотека Србије: 1832–2021: водич*. Београд: Народна библиотека Србије.
6. Machala, D. (2015). *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Vesna Jovanović Trifunović
National Library of Serbia
Belgrade

DIGITAL COLLECTIONS OF NATIONAL LIBRARY OF SERBIA digitalna.nb.rs

Summary: The National Library of Serbia started the digitization of its materials in 2004 with the aim of preserving and presenting the most valuable library collections. NLS has been partner of Europeana since its foundation in 2008. Contemporary Digital NLS (digitalna.nb.rs) contains, in addition to a large number of digital collections, a blog page (blogdigitalna.nb.rs), a digital gallery space where thematic selections of pictorial content are exhibited, and a page with virtual exhibitions created on the basis of the material from the Library's funds. The digital collections of the contemporary Digital NLS are divided into formal and thematic collections, which are often equipped with editorials authored by NLS experts, in order to introduce users to the historical and theoretical context in which digitized material should be observed and studied.

Слика 1. Из збирки дигитализоване периодике. Насловна страна листа *Босанска вила: лист за забаву, поуку и књижевност*. Број 1, децембар 1885. Издавач Божидар Никашиновић, Сарајево.

Слика 2. Из збирке дигитализованих графика. Панорама Београда виђеног са земунске стране. На супротној обали београдска тврђава. Графички лист 22,5 x 28,5 cm. Аутор Вилијам Хенри Бартлет. Штампано у Лондону 1840. године.

Слика 3. Из збирке фотографија. Два српска „сељачета” из Београда.
Аутор фотографије Владимир Р. Ђорђевић. Око 1930. године.

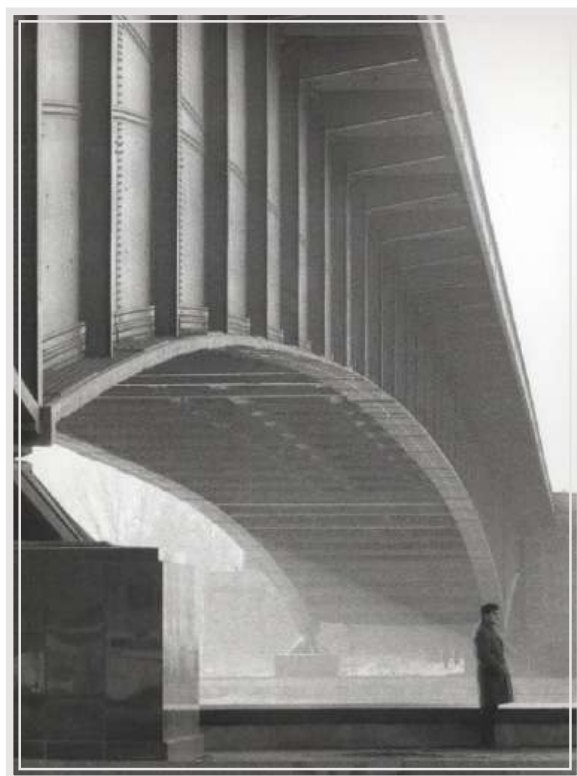
Слика 4. Из збирке књига. *Вечни календар*, Захарија Орфелин. Штампано у Бечу
1783. године. Под посебном заштитом као културно добро од изузетног значаја.

Слика 5. Из збирке рукописних књига. *Требник*: одломак. Српскословенски језик. Трећа четвртина XIII века. Пергамент 165 x 110 мм.

Слика 6. Из тематске збирке *Миграције кроз науку и уметност*. На фотографији је писац Милош Црњански испред једне грађевине у Азијију 1940. године.

Слика 7. Из збирке фотографија. Фотографија *Под мостом* аутора Бранибора Дебељковића, шездесете године XX века. На фотографији је снимак са кеја испод Бранковог моста у Београду.

Слика 8. Из тематске збирке *Процват писмености*. Часописи југословенске авангарде. Насловна страна часописа *Зенит: интернационална ревија за уметност и културу*, бр. 10, децембар 1921.
https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBS:RS:SD_51F1A0D8D270362F7578CCF4F0A3689E-1921-B010?virtuelne=NBS/TematskeZbirke/procvat_pismenosti/NBS6_casopisi_avangarde